

Oponentský posudek habilitačního spisu:

Předkladatel: Mgr. Karel Černý, Ph.D.

Název spisu/publikace: Jezídové – komunita na útěku. (2016. Praha: Metropolitní Univerzita Praha – Nakladatelství LIDOVÉ NOVINY, s. 299)

Předkladatel habilitačního spisu – Karel Černý – je autorem řady textů, v nichž se věnuje problematice Blízkého Východu a patří v této problematice k fundovaným odborníkům. Dokladem této skutečnosti jsou texty jako *Svět politického islámu: Politické probuzení Blízkého východu* (2012), *Nad Evropou půlměsíc I.: Muslimové v Česku a západních společnostech* (2015); společně s Břetislavem Turečkem pak publikoval monografii *Význam kmenové společnosti v 21. století* (2015). Dále publikoval monografii *Velká blízkovýchodní nestabilita: Arabské jaro, porevoluční chaos a nerovnoměrná modernizace 1950–2015* (2017) a zároveň tato publikace vyšla i anglicky *Instability in the Middle East: Structural Changes and Uneven Modernisation 1950–2015* (2017). Jen na tomto výčtu monografií je patrné, že se jedná o autora s dlouhodobým zájmem o danou lokalitu a problematiku.

Počet monografií tak dokládá, že Karel Černý měl z čeho vybírat pro volbu svého habilitačního spisu. Autor si jako habilitační spis zvolil svou další monografii *Jezídové – komunita na útěku*, která je z roku 2016. Předkládaná publikace je členěna do čtyř základních bloků, plus závěr. Základní dějovou linkou, propojující všechny kapitoly, je historie a osudy komunity jezídů. Čtenář je postupně uváděn do socio-historických souvislostí, jež tuto náboženskou komunitu provázejí. Od přiblížení geografického kontextu, přes problematiku formování vícečetných identit. Jestliže dějovou linku určuje historický kontext, což s ohledem na dlouhodobou orientaci autora na historickou sociologii je očekávatelné, druhou dějovou linkou publikace je dopad genocidy ze strany tzv. Islámského státu a společenských dopadů na tuto komunitu.

Téma migrace, náboženské identity, násilí, útlaku, tvoří komplexně popisovanou síť vztahů, které autor vysvětluje. V tomto ohledu coby oponent textu podotýkám, že nemám pochyb o znalostech autora a jeho obeznámenosti s regionem. Samotná publikace se čte

dobře. Avšak zároveň konstatuji, že se z mého pohledu jedná o nešťastně zvolený text pro habilitační řízení. V následující části posudku zkusím vysvětlit proč.

Vím, že neexistuje žádné pravidlo, které by stanovovalo kolik času od publikování monografie smí uplynout, aby mohla být předkládána. Šest let od tisku by tak nemělo být na překážku, byť klíčový faktor (existence Islámského státu), kolem nějž autor buduje linii příběhu už v té podobě, která určuje děj publikace, neexistuje. Ale když se autor rozhodl pro tento text, a zároveň se rozhodl habilitovat v oboru sociologie, pak měl věnovat čas úpravě textu, který evidentně nebyl určen akademickému publiku. Pro akademickou práci platí, že předkládaný habilitační spis má doložit autorovu badatelskou kompetenci. Jinak řečeno, že je předloženo badatelovo dosavadní „opus magnum“, které naplňuje oborové standardy.

Co se týče volby tématu, je požadavek naplněn. Karel Černý doložit výběrem tématu, tedy zacílením na ostrakizovanou náboženskou menšinu, že umí odhalit skryté, pro většinu „neviditelné“ téma. Jím zkoumaný jev není opakovaně předmětem badatelského zájmu v českém prostředí. Jde o téma, které nebylo konceptuálně či různými metodickými přístupy opakovaně „prosíváno“. Potud je vše v pořádku. Avšak předpokládané publikum textu nemělo být evidentně vědecké. Text je primárně psán pro nevědeckou veřejnost. To je patrné zejména v tom, že monografie postrádá jasnou teoretickou koncepci, z níž by autor vycházel, a ke které by vztahoval své poznatky. Autor sice letmo (v jedné větě) odkazuje k sociálnímu konstruktivismu, dále zmiňuje, že pracuje s obecnou teorií migrace a s představou tzv. push a pull faktorů. Ale nikde dále v textu ji nepřibližuje dané teorie, ani je nerozpracovává, aby bylo jasné, o které konkrétní autory se opírá a už vůbec se nikde v textu neobjevuje aplikace teoretického přístupu na získané poznatky. Výčet důvodů pro migraci, které jsou bodově v závěru představeny, není recepcí teoretických koncepcí aplikovaných na získaná dat.

Nejinak je tomu i v případě metodologie. Autor sice hovoří o komunikačních partnerech, ale nikde se nedozvíme (ani např. formou příloh nebo v poznámce pod čarou), alespoň elementární informace typu jaká byla skladba komunikačních partnerů, věk, vzdělání, zázemí, okolnosti aj., aby si mohl čtenář udělat bližší představu. Jisté zmatení ve mně pak vyvolává konstatování, že autor vedl rozhovory s uprchlíky, ale i s jezídskými akademiky, či politiky a náboženskými představiteli. Pochopil jsem to tak, že to nebyli uprchlíci, a že rozhovory s nimi tedy mají mít povahu triangulace dat. Nebo je to jinak? Usuzuji tak, jelikož autor tvrdí, že rozhovory přestal realizovat v momentě, kdy došlo k tzv. nasycení „témat“ (on hovoří o teoretickém nasycení), k čemuž nemohu nic konstatovat, jelikož to nikde v textu na výpovědích korespondenčních partnerů nedokládá. Ještě jinak řečeno, komparace výpovědí

odlišných aktérů z téže komunity (uprchlíci vs. neuprchlíci aj.) nikde jako triangulace dat se nevyskytuje.

Autor konstatuje, že realizoval více jak třicet polostrukturovaných rozhovorů, avšak opět není možné dohledat jaký byl poměr rozhovorů s uprchlíky a (ne)uprchlíky z řad jezídů. Není ani jasné kolik z těch rozhovorů bylo reálně využito? V sociologických textech je zkrátka standardní, když autor uvede podrobný popis výzkumného pole a aplikované metody včetně postupu. Proč autor neuvedl bližší charakteristiky respondentů formou nějaké sumarizace? Přitom ve čtvrté kapitole se začínou objevovat jména, profese, konstatování, že dotyčný respondente je pologramotný a uváděny jejich výroky. (např. s. 161 rolník, šedesátiletý Gúrí Ibrahim). Naopak v těchto případech není provedena žádná anonymizace. Pak nerozumím, proč o respondentech nevíme více. U polostrukturovaných rozhovorů není nikde přiblížena struktura rozhovor a ani z odpovědí nelze vždy odhadnout, na co se autor ptal. Ještě k uvádění citací respondentů. Ne vždy je v textu jasné, zda použité citace respondentů jsou citacemi ze zpráv OSN, nebo se jedná o ukázky jím realizovaných rozhovorů. Na řadě míst je to matoucí.

Důraz na metodologický postup není v sociologii samoúčelný. Je to proto, aby badatelská komunita měla šanci posoudit nejen postup, ale i výsledná zjištění a interpretace. Nikde v textu například nevidím popis, jakou formu kódování rozhovorů autor zvolil, či zda autor vedl terénní deník, když hovoří o terénním výzkumu. Jednalo se o etnografický výzkum? Některé pasáže to implicitně naznačují, ale opět, není to jednoznačné, tudíž si tím nejsem jist. A pokud ano, a autor skutečně využil kromě rozhovorů i participativní pozorování, proč potom autor nevyužil např. již zmiňovaný terénní deník pro dovysvětlení situací, např. v souvislosti se svou pozicí ke zkoumané komunitě. Co mám na mysli, z textu je patrné, na čí straně autor stojí. V sociologii existuje dlouhodobá tradice angažovaného přístupu ke zkoumanému sociálnímu jevu. Metaforicky řečeno jde o situaci, kdy se výzkumník stává hlasem zkoumaných, zastáncem utlačovaných. Ale pak je nezbytnou součástí textu představení a zdůvodnění zastávané pozice autora, včetně reflexe této své pozice a představení nabývání kontur jejího vzniku. Nic takového v textu Karla Černého nenalézám.

Celkově je publikace převážně deskripcí historie a geografické lokace výskytů jezídů, kteří byli v novém tisíciletí vystaveni represálím Islámského státu. Vlastní sociologické jádro textu spatřuji v poslední kapitole a závěru, který tedy více než závěrem je souhrnem. V poslední čtvrtině publikace habilitant „kupí“ soubor citací respondentů, co si myslí o svých politických vůdcích, arabských a kurdských sousedech, atd. Chybí nějaká ucelenější

interpretace v souvislosti s migračními politikami, strategiemi či obecnou teorií migrace. Souhrn důvodu, který je v bodové formě v závěru nenaplňuje po mém soudu to, co bych od interpretace zvolených výpovědí dotazovaných aktérů očekával.

Velký potenciál pro sociologickou interpretaci naopak vidím v těch pasážích, které se věnují tématu, proměny rodiny, genderových pojetí a práv v prostředí uprchlických táborů a zejména proměně role a sebeuvědomování žen, byť v důsledku strašné zkušenosti se sexuálním násilím. Autor tak ale činí jen sporadicky. Dalším možným, sociologicky výtěžitelným tématem bylo pro mne dotknutí se různých vrstev možné formující se kolektivní paměti v důsledku prožitého traumatu. Ale není jasné, jak o kolektivní paměti autor uvažuje, respektive, jak ji konceptualizuje (např. dle Jana Asssmanna?). Spíš se zdá že slouží v jeho výpovědích jako intuitivně užívaný termín.

Jak jsem již konstatoval výše. Předkládané námitky jsou námitkami vůči předkládané publikaci, coby habilitačnímu spisu z oblasti sociologie. Nezpochybňuji znalosti a kompetence autora nejen publikovat a psát vědecké texty, či obeznámenost s tématem, včetně schopnosti psát pro neakademické publikum. Karel Černý patří mezi významné odborníky v oblasti bádání zaměřené na Blízký východ. Ale volba předkládané monografie coby habilitačního spisu pro obor sociologie, byla, podle mne, chybnou volbou. Protože v této podobě nespňuje práce standardy kladené na habilitační spis. Domnívám se, že kdyby autor spis pro potřeby habilitačního řízení dopracoval, bylo by vše bez problému. V té podobě, v které byl spis předložen podle mne nejsou nenaplňeny standardy kladené na sociologicky orientovaný habilitační spis, jak tomu ze své zkušenosti rozumím.

Problémy v publikace shledávám i po formální stránce. Co se týče představení jezidské komunity a náboženských představ, je text postaven de facto na dvou autorech, které Karel Černý převyprávěl Kubálka a Miloše Mendela. V řadě odkazů je patrné, že jde o parafráze myšlenek zmíněných autorů. Karel Černý na ně řádně odkazuje, ale pouze odkazem na rok publikace, jako by šlo o obecnou charakteristiku, nikoli ale na strany. S ohledem na výše napsané, bohužel, musím konstatovat, že **habilitační práci k dalšímu řízení nedoporučuji.**

V Plzni 28. 6. 2022

prof. PhDr. Jan Váně, Ph.D.

Katedra sociologie
Fakulta filozofická
Západočeská univerzita v Plzni

